

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет економічних наук
Кафедра економічної теорії

Кваліфікаційна робота
освітній ступінь – бакалавр

на тему: **«ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА СТИМУЛЮВАННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ»**

Виконала: студентка 4-го року навчання,
Спеціальності
051 Економіка

Ковальчук Христина Русланівна

Керівник: Уманців Юрій Миколайович,
доктор економічних наук, професор

Рецензент: Дзюба Павло Валерійович,
доктор економічних наук, доцент

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою _____

Секретар ЕК _____

« » _____ 2022 р.

Київ – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	6
1.1. Сутність та фактори конкурентоспроможності економіки.....	6
1.2. Інструментарій державної політики стимулювання конкурентоспроможності національної економіки.....	11
РОЗДІЛ 2. ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА СТИМУЛЮВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	14
2.1. Аналіз динаміки конкурентоспроможності економіки України.....	14
2.2. Формування та розвиток державної політики стимулювання конкурентоспроможності економіки України	20
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СТИМУЛЮВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ЗА УМОВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	24
3.1. Глобальна конкуренція та її вплив на здійснення державної політики стимулювання конкурентоспроможності економіки	24
3.2. Світовий досвід реалізації державної політики стимулювання конкурентоспроможності економіки та перспективи його імплементації в інституційне середовище України	28
ВИСНОВКИ	32
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	36
ДОДАТКИ	41

ВСТУП

Актуальність теми. Метою функціонування національної економіки країни є досягнення та забезпечення стійких темпів економічного зростання. Стимулювання національної економіки країни в умовах глобалізації безпосередньо пов'язане з рівнем її конкурентоспроможності. Кількісні та якісні показники конкурентоспроможності демонструють ефективність використання ресурсів, рівень життя та добробуту населення, розвиток сфер, що сприяють задоволенню потреб людини і запровадження інновацій.

Україна є учасником процесів глобалізації, саме тому підтримка конкурентоспроможності на державному рівні має таке велике значення. Конкурентоспроможність - основна характеристика ринкової економіки, яка, в свою чергу, є найефективнішою формою організації світових економік притаманною розвиненим країнам. Необхідними умовами для забезпечення сталого розвитку держави та покращення її позицій на світовому ринку є реформування національної економіки та вдосконалення політики державного стимулювання конкурентоспроможності національної економіки. Виходячи з індивідуальних конкурентних переваг, глобалізаційних умов та особливостей функціонування економіки України, доцільним є визначення та використання принципово нових механізмів для забезпечення стимулювання конкурентоспроможності на державному рівні.

Сьогодні ми спостерігаємо за новим етапом розвитку конкуренції – інноваційним, який обумовлений технологічним прогресом. На цьому етапі країни прагнуть максимального інтегрування в світовий простір задля забезпечення економічного зростання держави шляхом підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки. Тому дослідження позицій України в світових рейтингах, визначення її конкурентних переваг та пошук шляхів підвищення конкурентоспроможності на державному рівні є особливо актуальними.

Тема конкурентоспроможності національної економіки та шляхів її підвищення привертає увагу багатьох зарубіжних та українських вчених. Вагомий вклад у дослідження цього процесу внесли такі вчені, як Я. Базилюк, Я. Белінська, В. Брич, А. Варнер, О. Вертелева, І. Должанський, В. Охота, М. Синюченко, Д. Стігліц, О. Паламарчук, М. Портер, Д. Сакс, Е. Цибульська та інші. У дослідженнях цих науковців розкривається теоретичний аспект поняття конкурентоспроможності як фактору економічного зростання та аналізуються шляхи її підвищення.

Метою дослідження є аналіз поточного стану державної політики стимулювання конкурентоспроможності національної економіки з урахуванням глобалізаційних процесів та пошук шляхів її вдосконалення. Виходячи з мети, у роботі визначено такі **завдання**:

- проаналізувати сутність конкурентоспроможності та фактори, що на неї впливають;
- визначити інструменти державної політики, що сприяють стимулюванню конкурентоспроможності економіки;
- дослідити позиції України у світових рейтингах конкурентоспроможності;
- розкрити напрями розвитку державної політики стимулювання конкурентоспроможності в Україні;
- обґрунтувати вплив глобальної конкуренції на здійснення державної політики конкурентоспроможності національної економіки;
- здійснити аналіз світового досвіду реалізації політики стимулювання конкурентоспроможності та можливості його використання в Україні.

Об'єктом дослідження є політика державного стимулювання конкурентоспроможності національної економіки.

Предмет дослідження – теоретичні і методологічні засади аналізу державного стимулювання конкурентоспроможності національної економіки України.

Для досягнення поставленої мети та розв’язання завдань у роботі було використано **комплекс методів:** аналіз, порівняння та синтез наукової літератури, що дозволило дослідити та зіставити різні погляди на проблему, визначити поняттєво-категоріальний апарат дослідження; теоретичне узагальнення і порівняння – для розкриття змісту видів і способів державного стимулювання національної економіки; статистичний аналіз, що дав змогу оцінити поточний стан конкурентоспроможності економіки України, графічний аналіз використаний для відображення тенденцій розвитку національної економіки; щоб сформулювати шляхи вдосконалення державної політики стимулювання конкурентоспроможності використовувались методи економічного та статистичного аналізу, синтезу.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

1.1. Сутність та фактори конкурентоспроможності економіки

На сьогоднішній день конкурентоспроможність є чи не найкращою демонстрацією рівня економічного розвитку будь-якої країни, а також невід'ємною ознакою ринкової економіки. Без здатності конкурувати жодна держава не може розвиватися далі, тим більше в умовах глобалізації. Крім того, для досягнення високого рівня суспільного розвитку необхідна економічна інтеграція. Саме тому стимулювання конкурентоспроможності національної економіки є одним із найважливіших завдань державної політики. У науковій літературі ми можемо знайти чималу кількість трактувань поняття «конкурентоспроможність», це цілком передбачувано, так як питання є доволі складним і багатоаспектним. Крім того, вчені, що досліджували його, розуміли і визначали дане поняття через власну призму реальності.

Саме поняття «конкурентоспроможність економіки» було введено американським економістом М. Портером наприкінці ХХ ст. У своїй роботі «Конкурентні переваги націй» він охарактеризував конкурентоспроможність як «продуктивність використання ресурсів, що виражається у віддачі від одиниці праці або капіталу» [1]. Він також вважав, що конкурентоспроможність товару, галузі та національної економіки тісно взаємопов'язані і повинні досліджуватись за допомогою виявлення конкурентних переваг, а конкуренція є динамічним процесом, що постійно розвивається, підлаштовуючись під нові умови та реалії, створює нові види товарів, послуг та методів виробництва.

М. Портер, як і більшість вчених, що досліджували конкурентоспроможність як економічну категорію, дійшли висновку, що універсального визначення, яке б характеризувало всі об'єкти економіки, не

існує. То ж воно формується і досліджується відповідно до окремого об'єкта. Так як тема нашого дослідження передбачає вивчення на національному рівні, то розглядатимемо саме «конкурентоспроможність національної економіки» та «конкурентоспроможність країни». Не дивлячись на те, що об'єкт дослідження єдиний, загально прийнятого визначення також немає. Різні вчені трактують поняття по-своєму, наприклад, В. Соляр конкурентоспроможністю країни вважає здатність товарів і послуг країни конкурувати на світовому ринку, а отже займати вагому позицію на цьому ринку, що залежить від міжнародного поділу праці, національних факторів та умов виробництва [2, С. 250].

На думку О. Вертелєвої, «конкурентоспроможність країни ґрунтується на її здатності займати і утримувати стійкі позиції на певних сегментах світового ринку за наявності економічного потенціалу, який забезпечує динамічне зростання на інноваційних засадах. При цьому необхідними передумовами є розвинена система ринкових інститутів, здатність гнучко реагувати на зміни світової кон'юнктури, що дає змогу максимально забезпечити реалізацію національних інтересів» [3, С. 34].

М. Синюченко вважає, що національна конкурентоспроможність – це здатність держави формувати та розвивати інституційні установи (фінансові, інфраструктурні, наукові тощо), що передбачає стабільний та зростаючий розвиток економіки, в тому числі в результаті запровадження інновацій, тим самим підвищуючи рівень життя та добробуту населення [4, С. 16-17]. Міжнародний інститут менеджменту пропонує розглядати конкурентоспроможність національної економіки як сферу економічних знань, які забезпечують спроможність країни підвищувати рівень життя та добробуту громадян і сприяти росту додаткової вартості товарів і послуг на рівні підприємств [5].

В. Брич та В. Охота у своїй спільній праці визначають конкурентоспроможність як «здатність за рівних вихідних умов отримувати кращі результати порівняно з конкурентами за рахунок створення і використання наявних конкурентних переваг за умови дотримання вимог законодавчих й

інших нормативних актів, що регулюють господарсько-виробничі відносини у масштабі національної та (або) світової економіки» [6, С. 29]. У таблиці 1.1 наведено інтерпретації науковців щодо визначення поняття конкурентоспроможності національної економіки.

Таблиця 1.1

Визначення сутності поняття «конкурентоспроможність національної економіки»

Автор	Визначення
Л. Антонюк	Здатність країни створити національне підприємницьке середовище яке дозволить виробникам товарів всередині країни створювати та покращувати власні конкурентні переваги за умов функціонування вільного та справедливого ринку і, відповідно, займати кращі позиції на світовому ринку [7]
Я. Базилюк	Сукупність факторів, що забезпечують створення товарів і послуг з використанням нових технологій за умов функціонування в країні вільного ринку, а також забезпечення зростання рівня життя та, відповідно, доходів населення, що є необхідною умовою для міжнародної торгівлі за співвідношенням ціна–якість [8]
Н. Гражевська	Здатність економіки зберігати стійкість при впливі зовнішніх та внутрішніх факторів та адаптуватися до змін, підвищувати рівень життя громадян шляхом запровадження ефективного функціонування системи виробництва товарів та послуг [9]
Ю. Куренков, В. Попов	Спроможність економіки створити в країні всі умови для вироблення і споживання товарів і послуг, які є конкурентоспроможними відносно товарів і послуг інших країн, з метою покращення рівня життя населення та дотримання світових екологічних стандартів [10]
А. Мельник	Можливість економіки зберігати соціально-економічну стійкість, не зважаючи на внутрішні та зовнішні фактори [10]
М. Портер, Д. Сакс, А. Варнер	Здатність країни досягати та утримувати високі показники зростання та зайнятості в довгостроковому періоді [8]
Т. Хворост	Здатність країни забезпечити сприятливі умови для підприємництва, яке є рушійною силою економічного зростання, оскільки сприяє підвищенню рівня зайнятості та довгострокової прибутковості [10]
Економічний енциклопедичний словник	Здатність економіки країни вступати в конкуренцію з економіками інших країн, що характеризується рівнем та тривалістю життя громадян, якістю товарів, що виробляються в країні, ефективністю використання наявних ресурсів [10]

Складено на основі: [7;8;9;10]

Узагальнюючи всі вищенаведені трактування, ми можемо зробити висновок, що конкурентоспроможність національної економіки – це здатність економіки країни створювати сприятливі умови для досягнення високих показників економічного зростання, що дозволять витримувати конкуренцію на

світовому ринку, використовуючи індивідуальні конкурентні переваги. Для забезпечення такого рівня конкуренції, країна має покращувати рівень життя та добробуту населення, створювати сприятливі умови для розвитку підприємництва, ефективно використовувати національні ресурси, створювати нові товари і послуги, щоб просувати їх на світовий ринок.

Конкурентоспроможність, як вже зазначалось вище, є інтегрованою категорією, на її формування впливає велика кількість чинників. Науковці, вивчаючи цей вплив обирали найважливіші й найактуальніші, в момент дослідження, чинники. Тому класифікації факторів конкурентоспроможності різних вчених можуть відрізнятися.

М. Портер для оцінки конкурентоспроможності країн створив так звану «Систему Даймонду», у якій виділив основні детермінанти, що відслідковують вплив різних факторів на конкурентоспроможність. Вона включає:

- фактори та умови, що надаються в процесі виробництва, а саме: робоча сила, наявність природних ресурсів, стан інфраструктури, фінансова стабільність;
- обсяг і структура попиту на внутрішньому ринку; кваліфікованість, обізнаність і вимогливість покупця;
- оцінка діяльності підприємств-конкурентів та постачальників сировини, що дозволяє визначити цілі власної діяльності та сформувати ефективну стратегію розвитку на ринку;
- стратегія, включаючи конкурентну, якою керуються підприємства та галузі задля отримання кращих результатів, залежить від макроекономічного середовища в країні та її інституційного розвитку [6, С. 30-31].

І. Должанський поділяє фактори конкурентоспроможності на зовнішні та внутрішні. До зовнішніх вчений відносить: економічні взаємозв'язки; наявність та характеристика конкурентів; рівень технологічного розвитку; розміщення та концентрація виробництва товарів та послуг; політичне та інституційне становище в державі; законодавча та правова бази; наявність сировинних ресурсів; стан промисловості. Внутрішніми факторами конкурентоспроможності

є: система довгострокового планування; маркетингова стратегія; інноваційний рівень виробництва, що передбачає відповідність технологічного розвитку процесу виробництва; система управління; запровадження інновацій [11].

В. Брич та В. Охота виділяють такі макроекономічні фактори конкурентоспроможності, як збільшення доданої вартості товарів та їх обсягу, підвищення рівня технологічності виробництва та інноваційності товарів, що експортуються, збільшення розмірів ринку та відповідно частки на світовому ринку, стабільно додатне сальдо рахунку торгівельного балансу країни [6, С. 35].

Дослідження, що розглядають фактори впливу на конкурентоспроможність, доводять, що однією з головних умов для забезпечення високого рівня довгострокової конкурентоспроможності та економічного зростання є розвинене бізнес-середовище. Вказаний фактор дозволяє швидко адаптуватися до мінливих умов на ринку, позитивно впливає інноваційний розвиток, технологічний процес та створення робочих місць. Ключовими проблемами в сфері бізнес-середовища є: корупція, бюрократія, низька технологічна розвиненість, адміністративний та податковий тягарі, недостатнє стимулювання інноваційної діяльності, а саме принципово нових підприємств, стартапів, відсутність підтримки підприємців-початківців. Всі ці проблеми притаманні економіці України. Для їх подолання потрібно запозичувати досвід країн-лідерів, таких як Сінгапур, де в 2017 році було знято 75% податкових зобов'язань, що посприяло розвитку великої кількості вдалих стартапів [12].

Отже, ми можемо зробити висновок, що основними факторами конкурентоспроможності є технологічність, рівень інноваційності, залучення інвестицій, стан ринкової інфраструктури, розмір ринку, розвиток освіти та науки, стан бізнес-середовища, інституційне та політичне становище у країні, законодавча база.

1.2. Інструментарій державної політики стимулювання конкурентоспроможності національної економіки

Державна політика стимулювання конкурентоспроможності спрямована в першу чергу на забезпечення свободи конкуренції, що в свою чергу сприяє створенню такого суперництва між товаровиробниками, щоб вони розширювали асортимент виробленої продукції, покращували умови праці та якість товарів. Крім того, вона сприяє розвитку підприємництва, створенню нових підприємств на ринку. Національний виробник є пріоритетним, тому це відповідає інтересам держави та її становищі на світовій арені. Перш ніж перейти до інструментів стимулювання, потрібно розглянути основоположні принципи забезпечення конкурентоспроможності національної економіки (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Принципи забезпечення конкурентоспроможності

Складено на основі: [13, С. 13-15]

Задля забезпечення стимулювання та підтримки конкурентної, інноваційної та інвестиційної діяльності держава використовує такі інструменти як регулювання законодавчої та правової баз, кредитно-грошове регулювання, ліцензування, стандартизація, які відповідно здійснюють свою діяльність через

розподіл державного бюджету, ефективну податкову систему, національні цільові фонди, державний, банківський і комерційний кредити [14, С. 39].

Налагоджені механізми ефективного державного стимулювання інвестицій є запорукою зростання рівня конкурентоспроможності в державі. Оскільки залучення інвестицій завжди передбачає перспективи, вихід на нові ринки, вдосконалення технологій і виробництва, одержання патентів та ліцензій, що веде до розширення ринку товарів і послуг, підвищення реальної заробітної плати, збільшення кількості малих та середніх підприємств, зростання експортного потенціалу. Все це відображається на конкурентоспроможності країни. Саме глобалізація і залучення іноземного капіталу є причиною такої високої інтегрованості країн, активізації міжнародної торгівлі. Країни з економіками, що розвиваються завдяки цьому за останні пів сторіччя змогли значно підвищити національний ВВП. Інвестиційну привабливість країни необхідно підвищувати шляхом підвищення ефективності використання національних ресурсів; реформування державної політики у сфері функціонування ринків; створення стимулів на державному рівні для ведення підприємницької та інноваційної діяльності; підвищення ефективності та технологічності виробництва [15].

Одним із інструментів залучення інвестицій у реальний сектор економіки та розвитку інновацій є діяльність індустріальних парків. Індустріальний парк – «спеціальна територія, у межах якої учасники можуть здійснювати господарську діяльність у сфері переробної промисловості, переробки промислових та/або побутових відходів, а також науково-технічну діяльність, діяльність у сфері інформації і електронних комунікацій» [16]. Крім того, основною характеристикою індустріальних парків є забезпечення підприємства інфраструктурою для здійснення їх основної діяльності. Без наявності ефективної бази інфраструктури, економіка не здатна у повному обсязі виконувати свої функції, швидко та ефективно адаптуватися до глобалізаційних процесів, створювати стимули для залучення в інноваційну діяльність, а отже досягати високих показників конкурентоспроможності.

Створення та розвиток інфраструктури забезпечує сприятливе середовище для інвесторів та розміщення в країні нових підприємств; запустить процес створення конкурентоспроможних товарів; дозволить використати потенціал вже існуючих підприємств; підвищить кількість робочих місць; сприятиме темпам виробництва продукції. Для стимулювання конкурентного середовища та розвитку ефективної конкуренції на державному рівні використовують такі інструменти як державна допомога суб'єктам господарювання, що використовується при наявності економічного дисбалансу на регіональному рівні; вдосконалення та застосування принципів конкуренції на етапі публічних закупівель, що здійснюється для усунення конкурентних ризиків [15].

Отже, конкурентоспроможність національної економіки представляє собою здатність країни конкурувати з іншими країнами на світовому ринку, використовуючи власні, унікальні конкурентні переваги. Щоб забезпечити високий рівень конкурентоспроможності на національному та світовому рівнях, необхідно досягти та підтримувати на рівні високі темпи економічного зростання, покращувати рівень життя населення, ефективно використовувати наявні та позичкові ресурси, сприяти втіленню інноваційних продуктів та підприємницької діяльності. Головними факторами конкурентоспроможності є технологічність, рівень інновацій, залучення інвестицій, стан ринкової інфраструктури, системні фактори, такі як: методи державного регулювання, трансакційні витрати господарської діяльності, стан бізнес-середовища та законодавча база.

Інструментарій державної політики стимулювання конкурентоспроможності базується на фінансово-економічних, адміністративних, правових інструментах, крім того, впливовими є інструменти фінансової, податкової і кредитної політики, національні цільові фонди, надання державних, банківських і комерційних кредитів. Найважливішими напрямками державної політики стимулювання конкурентоспроможності є залучення інвестицій та інноваційна діяльність, що забезпечують стабільне економічне зростання.

РОЗДІЛ 2. ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА СТИМУЛЮВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз динаміки конкурентоспроможності економіки України

Аналіз динаміки рівня конкурентоспроможності та факторів, що на нього впливають, дозволяє визначити слабкі сторони економіки та чинники, які стоять на шляху до підвищення конкурентоспроможності України, а які, навпаки, є конкурентними перевагами країни. Одним з головних факторів, від яких залежить забезпечення конкурентоспроможності національної економіки, в умовах глобалізації, є взаємодія національних економік між собою. Для досягнення високого рівня економічного розвитку та ефективного використання конкурентних переваг країни, необхідна міжнародна економічна інтеграція.

Всесвітній економічний форум (WEF) щороку оприлюднює звіти, в яких оцінюється рівень конкурентоспроможності країн світу. Звіт про глобальну конкурентоспроможність є всесвітньо визнаним і впливовим орієнтиром, що вказує на слабкі місця, прогалини в національних економіках країн і сфери потенційного успіху. Основою складення рейтингу для звіту є Індекс глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index, GCI). За методологією Всесвітнього економічного форуму станом на 2019 р., фактори, що впливають на конкурентоспроможність, можна розділити на чотири групи:

- сприятливе середовище, що включає такі показники: інституції, інфраструктура, застосування ІКТ, макроекономічна стабільність;
- людський капітал, складовими якого є охорона здоров'я, вища освіта та професійна підготовка;
- ефективність функціонування ринків, до якої входять ефективність товарного ринку, ефективність ринку праці, розвиток фінансового ринку, розмір ринку;

- інноваційні фактори, до яких відносяться динамічність бізнесу, інноваційний потенціал [17; 18].

Як вже зазначалося, конкурентоспроможність необхідно досліджувати у динаміці, тому розглянемо місце України у світі за Індексом глобальної конкурентоспроможності впродовж п'яти років (рис. 2.1).

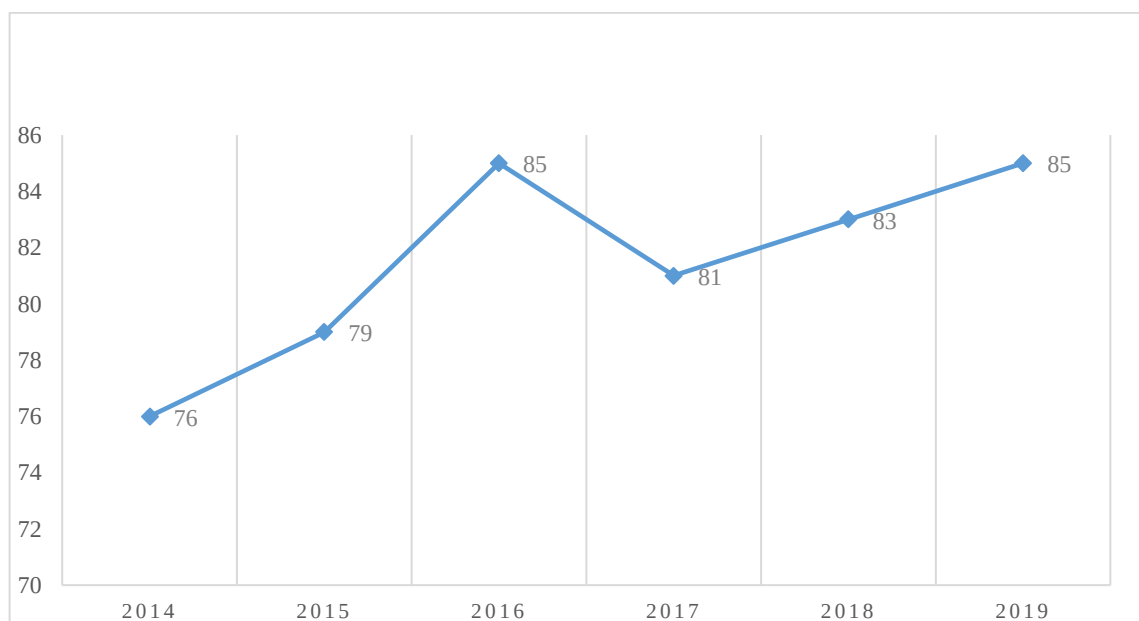

Рис. 2.1. Динаміка позицій України за Індексом глобальної конкурентоспроможності 2014-2019 рр.

Складено на основі: [18; 19; 20; 21; 22; 23]

Оскільки у 2020 р. Всесвітній економічний форум призупинив видання щорічних рейтингів за даним індексом, розглянемо період з 2014 по 2019 рр. Отже, за дослідженням WEF, з 2014 р. по 2016 р. очевидно є тенденція до спаду, за два роки Україна втратила 9 позицій.

У 2017 р. відбувся підйом на 4 сходинки, втім до 2019 р. країна повернулась на рівень 2016 р., зайнявши у рейтингу 85 місце серед 141 країни [18; 19; 20; 21; 22; 23].

Для того, щоб визначити причинно-наслідкові зв'язки спадів і підйомів національної економіки України у рейтингу глобального Індексу конкурентоспроможності, потрібно дослідити значення основних показників, що є його складовими (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Оцінка конкурентоспроможності України у рейтингу Всесвітнього економічного форуму 2014-2019 рр.

Показник	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Значення показника
Загальна позиція	76	79	85	81	83	85	4,1
Інституції	130	130	129	118	110	104	3,2
Інфраструктура	68	69	75	76	57	57	3,9
Застосування ІКТ	85	86	85	81	77	78	3,8
Макроекономічна стабільність	105	134	128	121	131	133	3,5
Охорона здоров'я	43	45	54	53	94	101	6,0
Вища освіта та професійна підготовка	40	34	33	35	46	44	5,1
Ефективність товарного ринку	112	106	108	101	73	57	4,0
Ефективність ринку праці	80	56	73	86	66	59	4,0
Розвиток фінансового ринку	107	121	130	120	117	136	3,1
Розмір ринку	38	45	47	47	47	47	4,5
Динамічність бізнесу	99	91	98	90	86	85	3,7
Інноваційний потенціал	81	54	52	61	58	60	3,4

Складено за основі: [18; 19; 20; 21; 22; 23]

До нерозвинених факторів можна віднести низький інституційний розвиток, зумовлений відсутністю принципів прозорості в державі і втратою громадянами довіри до влади, проте в динаміці видно, що ситуація поволі покращується; застарілі технології; макроекономічна нестабільність; недосконала медицина та застаріла система охорони здоров'я, у 2019 р. Україна посіла 101 місце за цим показником, у 2020 р. цей факт підтвердився високим рівнем захворюваності та смертності під час пандемії COVID-19; нестабільність на фінансовому ринку; відсутні стимули для залучення до інноваційної діяльності [18; 19; 20; 21; 22; 23].

З позитивних сторін, що складають основу конкурентних переваг України на світовій арені, варто зазначити: достатній рівень вищої освіти та професійної підготовки; ріст ефективності товарного ринку та ринку праці; значний розмір ринку в порівнянні з іншими країнами; високий інноваційний потенціал. Слід також розглянути Індекс конкурентоспроможності бізнесу (BCI), розрахунками якого займається Інститут розвитку менеджменту (IMD) (рис. 2.2) [24].

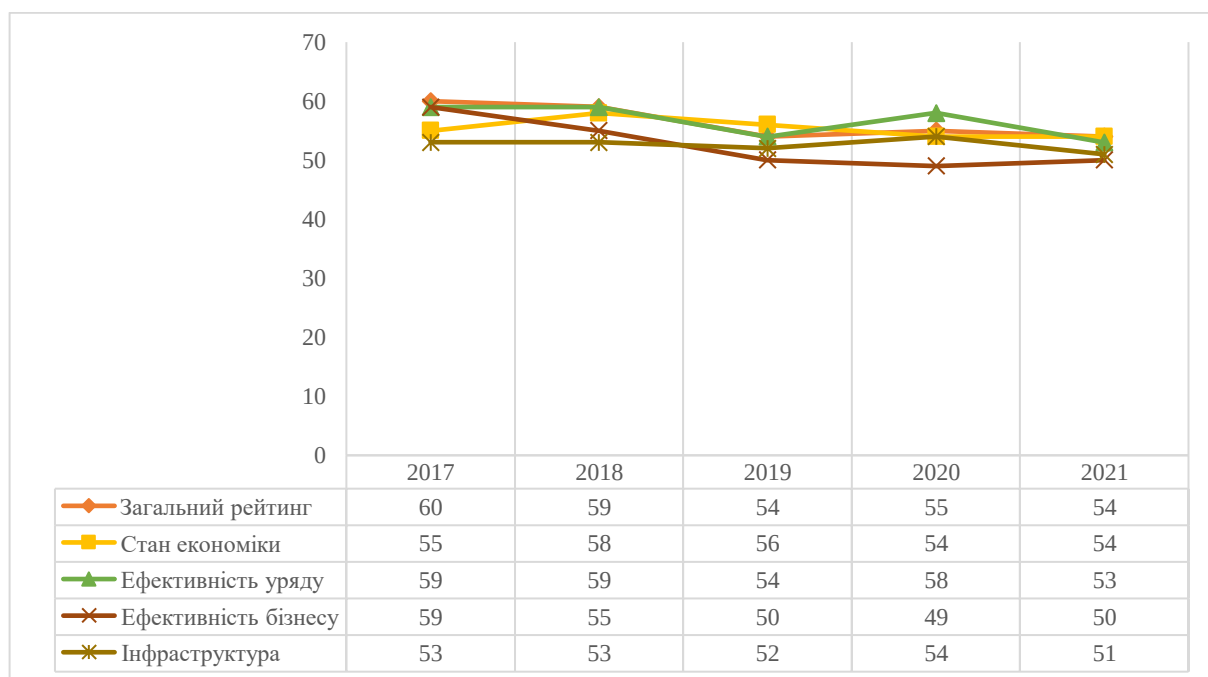

Рис. 2.2. Динаміка позицій України за Індексом конкурентоспроможності бізнесу 2017-2021 рр.

Складено на основі: [24]

Головними чинниками, що впливають на цей індекс є: стан економіки (внутрішня економіка, міжнародна торгівля, міжнародні інвестиції, працевлаштування, ціни); ефективність уряду (державні фінанси, податкова політика, інституційна структура, підприємницьке законодавство, соціальна структура); ефективність бізнесу (продуктивність та ефективність, ринок праці, фінансування, практика управління, ставлення та цінності); інфраструктура (основна інфраструктура, технологічна інфраструктура, наукова інфраструктура, охорона здоров'я та навколишнє середовище, освіта) [24].

За даними IMD, до 2018 р. простежувалась тенденція до спаду, лише у 2019 р. Україні вдалось підняти у рейтингу на 5 позицій, що зумовлено

стрімким ростом ефективності уряду та бізнесу, стан економіки та інфраструктури також покращився, проте не так суттєво. У 2020 р. за рахунок послаблення позицій ефективності уряду та стану інфраструктури, було втрачено одну позицію. У 2021 р. Україна знову посіла 54 місце, при цьому стан економіки залишився незмінним, ефективність уряду та стан інфраструктури посприяли зростанню, а ефективність бізнесу, навпаки, змістилася на одну позицію нижче [24].

Конкурентоспроможність національної економіки також залежить від здатності досягати високих показників зростання ВВП на душу населення, розрахунками даного показника займається Світовий банк. На рис. 2.3 наведено динаміку ВВП на душу населення в Україні.

Рис. 2.3. Динаміка зміни показника ВВП на душу населення в Україні, тис. дол. США

Складено на основі: [25]

Важливо також проаналізувати Індекс легкості ведення бізнесу (Ease of Doing Business Index), внесеного в річний звіт «Ведення бізнесу» («Doing Business») [26]. Даним дослідженням займалися Світовий Банк та Міжнародна

фінансова корпорація (IFC), яка входить до групи Світового Банку (табл. 2.2). Даний індекс відрізняється від попередніх, так як він розглядає ведення підприємницької діяльності та факторів, що з нею пов'язані виключно на державному рівні. Індекс вираховується за такими показниками, як відкриття бізнесу; робота з дозволами на будівництво; отримання електроенергії; реєстрація власності; отримання кредиту; захист прав міноритарних інвесторів; сплата податків; міжнародна торгівля; забезпечення виконання контрактів; вирішення питання про неплатоспроможність підприємства та його закриття [27].

Таблиця 2.2

Динаміка позицій України за Індексом легкості ведення бізнесу 2015-2019 рр.

Рік	Місце у рейтингу	Оцінка індексу
2015-2016	80	63,90
2016-2017	76	65,75
2017-2018	71	68,25
2018-2019	64	70,20

Складено на основі: [26; 27; 28; 29]

Україна досягає значних результатів у сфері легкості ведення бізнесу, щороку піднімаючись у рейтингу та збільшуючи свою оцінку індексу. За останнім дослідженням, проведеним експертами Світового банку, вона зайняла 64 місце серед 190 країн світу, це на сім позицій вище, ніж минулого року [27; 29].

Позитивні зміни вказують на покращення загального бізнес-середовища в країні. Це пов'язано із запровадженням низки вдалих реформ та законодавчих змін, таких як: спрощення процесу отримання дозволів на будівництво, тобто усунення вимоги щодо присутності зовнішнього наглядача, запровадження системи онлайн-повідомлень, зменшення цін на дозволи за рахунок зменшення внеску до органів місцевого самоврядування, скасування пайового внеску при будівництві промислових об'єктів; полегшення процедури сплати податків; був

вдосконалений механізм отримання електроенергії шляхом покращення технічних умов та впровадження геоінформаційної системи [17; 26; 27; 28; 29].

Україна також підвищила надійність електропостачання, запровадивши механізм компенсації відключень та знизила ціну на підключення до електричних мереж в середньому на 18,9% по всій країні; уряд полегшив реєстрацію власності, підвищивши прозорість системи землеустрою; кредитна система також зазнала змін, так, кредитна інформація стала доступнішою шляхом створення Кредитного реєстру у Національному банку; Україна посилила захист міноритарних інвесторів, а саме зобов'язала оприлюднювати звітність про операції з пов'язаними особами; щодо міжнародної торгівлі, було скорочено час торгових операцій як для експортерів, так і для імпортерів [17; 26; 27; 28; 29].

2.2. Формування та розвиток державної політики стимулювання конкурентоспроможності економіки України

Національна конкурентна політика – «сукупність регулятивних заходів, нормативно-правових актів і фінансових пріоритетів органів державної влади, що передбачають розвиток і регулювання відносин між суб'єктами господарювання та вдосконалення конкурентного ринкового середовища з метою забезпечення вищого рівня продуктивності праці, захисту інтересів споживачів та економічного зростання» [30, С. 57]. Формування конкурентної політики базується на заходах, що забезпечують захист конкуренції, і заходах, що сприяють підвищенню рівня конкуренції. Відповідно існує такий напрям конкурентної політики як функціонування спеціальних органів держави, що проводять моніторинг діяльності суб'єктів господарювання, з метою контролю дотримання визначених правил і притягнення до відповідальності в разі їх порушення. Тобто політика захисту конкуренції необхідна аби протидіяти

антиконкурентним зловживанням, при найменших втратах ефективності [31, С. 55].

Починаючи з здобуття Україною незалежності (1991р.) до 1995 р. в Україні були розроблені перші закони щодо усунення монополій та формування антимонопольного законодавства. До 2000 р. уряд запровадив систему сталого антимонопольного контролю, продовжувалось реформування законів щодо монопольних ринків, а саме їх реструктуризація [31, С. 55]. Початок ХХІ століття характеризувався стрімким розвитком конкуренції в Україні, що на думку А. Щербака, було обумовлено запровадженням доволі радикальних реформ для того періоду. Проте досить швидко вони були згорнуті, не досягнувши очікуваних результатів, так, з 2010 року конкуренція була фактично знищена, показники ВВП стабільно погіршувались. Тож справедливим є твердження про те, що державна політика є визначальним фактором, який впливає на економічне зростання [32].

Розвиток конкурентного середовища, що включає діяльність та взаємодію кожного суб'єкта господарювання на ринку є запорукою ефективного функціонування національної економіки. Високий рівень конкуренції на підприємницькому рівні забезпечує розвиток інноваційної діяльності, підвищення якості життя та збільшення прибутків населення, продуктивність виробничих сил, покращення якості товарів і послуг, а також досягнення високих показників економічного зростання, оскільки, за умов конкуренції, підприємці мають стимул підвищувати показники власної ефективності. Крім того, в умовах вільної конкуренції, встановлені ціни сприяють оптимальному розподілу національних ресурсів, а ефективна економіка, відповідно, забезпечує приріст ефективності на одиницю використання ресурсу, тим самим сприяючи зростанню продуктивності [15].

В Україні, відповідно до міжнародних та європейських норм, функціонують системи регулювання природних монополій, захисту економічної конкуренції, контролю державної допомоги суб'єктам господарювання. Вони підкріплені набором законодавчих актів, а саме: Конституцією України [33],

Законом України «Про захист економічної конкуренції» [34], Законом України «Про Антимонопольний комітет України» [35], Законом України «Про захист від недобросовісної конкуренції» [36], Законом України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» [37].

Сучасний етап розвитку інституційного забезпечення конкурентної політики в Україні, описаний в Концепції Загальнодержавної програми розвитку конкуренції на 2014-2024 роки [38] включає: формування про-конкурентної політики, процес детінізації національної економіки, здійснення адвокатування конкуренції [31, С. 55]. Основними перешкодами на шляху до ефективного функціонування та розвитку конкуренції є:

- неправильний розподіл національних ресурсів, що унеможливорює створення додаткових благ;
- неефективність державної політики у сфері конкуренції, що є причиною відсутності універсальної національної системи контролю конкуренції та монополій;
- регулятивне середовище для конкуренції потребує вдосконалення, більшою мірою це обумовлено державним ціновим регулюванням, що демотивує громадян вести підприємницьку діяльність;
- загальна нерозвиненість конкуренції, що спричиняє макроекономічну нестабільність, уповільнення темпів розвитку науково-технологічного прогресу та запровадження інновацій, зменшення притоку іноземних інвестицій;
- ринки, виробнича ефективність яких є низькою, що негативно позначається на показниках продуктивності праці та від'ємної фондовіддачі;
- несправедливе конкурування на ринку господарювання, що виражене в наданні державної допомоги в будь-якій формі, не рівномірних умовах розподілу державних замовлень та виділення земельних ділянок, кредитів тощо;
- відсутність чіткої структури функцій і методів про-конкурентного регулювання на державному рівні [30, С. 64-67].

Можна зробити висновок, що саме конкуренція є потужним стимулом розвитку національної економіки. Оцінка країн за показниками

конкурентоспроможності та визначення їх рейтингу є одним з інструментів формування державної політики та визначення подальших дій уряду щодо підвищення конкурентоспроможності економіки країни. Виходячи з позицій країни у світових рейтингах, можна визначити наскільки держава спроможна створювати сприятливі умови для ведення бізнесу та забезпечити ефективне функціонування конкурентного середовища. Останнє розвивається шляхом прямого державного втручання через відкриття нових ринків, ліквідацію антиконкурентного галузевого регулювання та опосередкованого втручання держави в економічні та ринкові процеси шляхом внутрішньогалузевого регулювання, яке сприяє розвитку конкуренції [15].

Здійснивши порівняльний аналіз конкурентоспроможності України на світовому рівні за даними міжнародних індексів конкурентоспроможності, ми можемо зробити висновок, що Україна має високий інноваційний та освітній потенціал. При достатньому державному стимулюванні та фінансуванні даних галузей, наявність потенціалу передбачає генерування різноманітних нововведень, інновацій, НДДКР.

На даний момент, головними перешкодами на шляху до підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки є недосконалі інституції, несприятливе політичне середовище, низький рівень розвитку інфраструктури, неправильний розподіл ресурсів, нерівномірні умови конкуренції на ринках та низька виробнича ефективність останніх.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СТИМУЛЮВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ЗА УМОВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

3.1. Глобальна конкуренція та її вплив на здійснення державної політики стимулювання конкурентоспроможності економіки

За сучасних умов глобалізація – це процес, що поширився на всі сфери життя людини – релігію, побут, екологію, освіту, культуру, політику, економіку. Тобто кожен індивід, що є частиною суспільства, так чи інакше є не тільки свідком глобалізаційної трансформації світу, а й безпосереднім її учасником. Сутність глобалізації полягає саме в об'єднанні учасників цього процесу та побудові таких економічних і соціальних взаємовідносин, де пріоритетними вважаються глобальні проблеми та інтереси, а не окремого індивіда чи певної країни. Об'єднання зусиль таким чином дає поштовх до модифікації існуючих інституцій та сприяє виникненню нових. Крім того, дані процеси стимулюють підвищення рівня конкуренції між учасниками процесу, тим самим створюючи стимули до розвитку національних економік. За таких умов головним завданням країн є побудова конкурентоспроможної моделі національної економіки, що забезпечить найвигіднішу позицію на світовому ринку [39; 40].

Важливо розглянути складові процесу глобалізації, оскільки вони вказують на які чинники та сфери діяльності слід орієнтуватися при створенні конкурентоспроможної моделі національної економіки та виборі вектору державної політики конкурентоспроможності (рис. 3.1). Велика кількість експертів та вчених вбачає в глобалізації можливість вирішити низку економічних проблем, забезпечити розвиток національних економік, міжнародної співпраці, створення нових технологій. Проте існує протилежна

думка, за якою, глобалізаційні процеси є загрозою ефективного функціонування держави.

Глобалізація як принципове нове явище, охоплює процеси з різними механізмами дії, сферами та формами виявлення та наслідками. Ці процеси взаємопов'язані і взаємозалежні, вони утворюють систему, що характеризується міжнародними зв'язками, провідними національними та регіональними зв'язками. Тобто наднаціональні структури у світовій економіці швидко розвиваються, оскільки транснаціональний характер міжнародної економічної діяльності унеможлиблює автономне регулювання внутрішніх ринків. Отже, об'єктивну основу глобалізації утворюють міжнародний поділ праці та інтернаціоналізація виробництва [6].

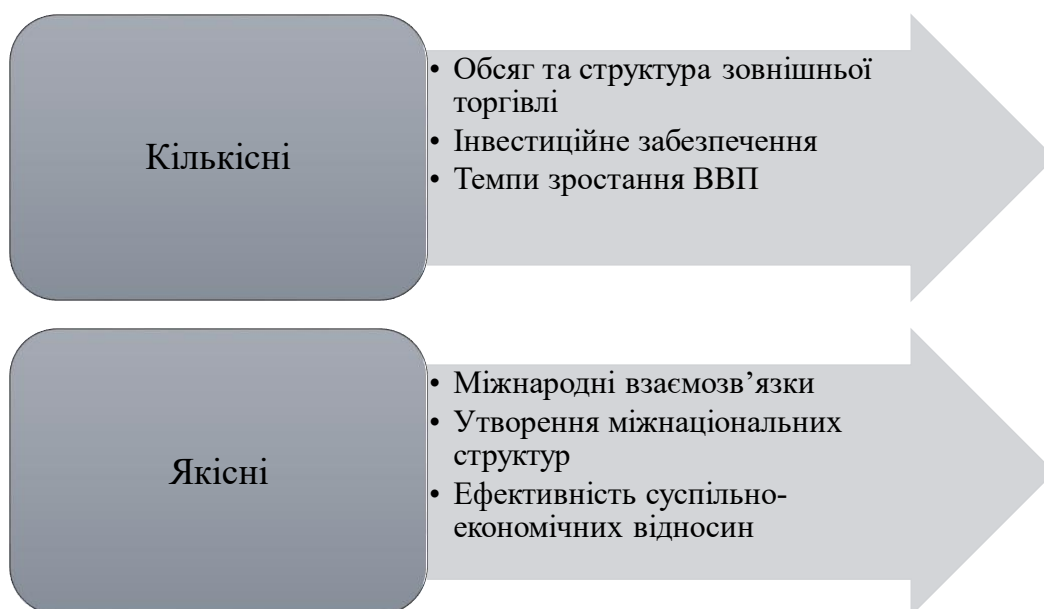

Рис. 3.1. Складові процесу глобалізації

Складено на основі: [41].

Влучним є твердження американського економіста Дж. Стігліца, який вважав, що в умовах глобалізації, формування нових, вищих вимог до національних економік країн світу, зменшує їх здатність відповідати заданим вимогам [42]. Інтеграція в світове господарство передбачає високі вимоги до конкурентоспроможності національних виробників, як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Конкуренція на мікроекономічному рівні стає

інструментом глобальної конкуренції, що реалізується за допомогою формування ефективної господарської моделі та підтримки національного виробника на світовому ринку. Проблема полягає у тому, що в умовах глобалізації, країни-лідери отримують більшу частку благ та ресурсів, а в кінцевому рахунку і доходів. Отже, разом із глобалізаційними процесами розвивається й нерівномірність між країнами, як наслідок, виникнення конфліктів на регіональному, національному та інтернаціональному рівнях [41; 43]. Отже, в умовах глобалізації, країни-лідери піднімають рівень національної конкурентоспроможності, примножуючи доходи, а країни з найменшим рівнем розвитку, навпаки, несуть значні збитки, втрачають конкурентні переваги.

Значущість впливу глобальної конкуренції на державу напряду залежить від рівня інтеграції цієї країни у світовий простір. Ступінь інтеграції національної економіки в глобальну економіку можна визначити за набором основних чинників, таких, як співвідношення зовнішньоторгового обороту і ВВП; обсяг прямих іноземних інвестицій; платежі, пов'язані з передачею технологій в країну та з країни; портфельні інвестиції [41]. До основних економічних функцій держави можна віднести:

а) діяльність держави як представника економічних інтересів суспільства та монопольного виразника, тобто населення виражає свої інтереси через державу, а держава, в свою чергу, виражає економічні інтереси через відношення до кожного суб'єкта господарювання;

б) у другій функції держава розглядається як орган, що повинен задовольняти економічні потреби суспільства, до яких належать економічне регулювання та надання громадянам необхідних суспільних товарів та послуг, що включають розвиток освіти, охорони здоров'я, оборонної здатності, інфраструктури тощо;

в) остання функція передбачає захист державою вищенаведених суспільних інтересів, тобто держава контролює виконання норм економічної діяльності та у випадках їх порушення, накладає санкції [44].

Твердження про те, що роль держави, в умовах глобалізації, зменшується є помилковим, оскільки саме держава є регулятором політики на національному рівні та взаємовідносин з іншими суб'єктами господарювання на світовому ринку. Сьогодні глобальна конкуренція, безумовно, є чинником, що впливає на діяльність кожної країни, тому слід розглянути які саме зміни відбуваються на рівні державного функціонування (рис. 3.2).

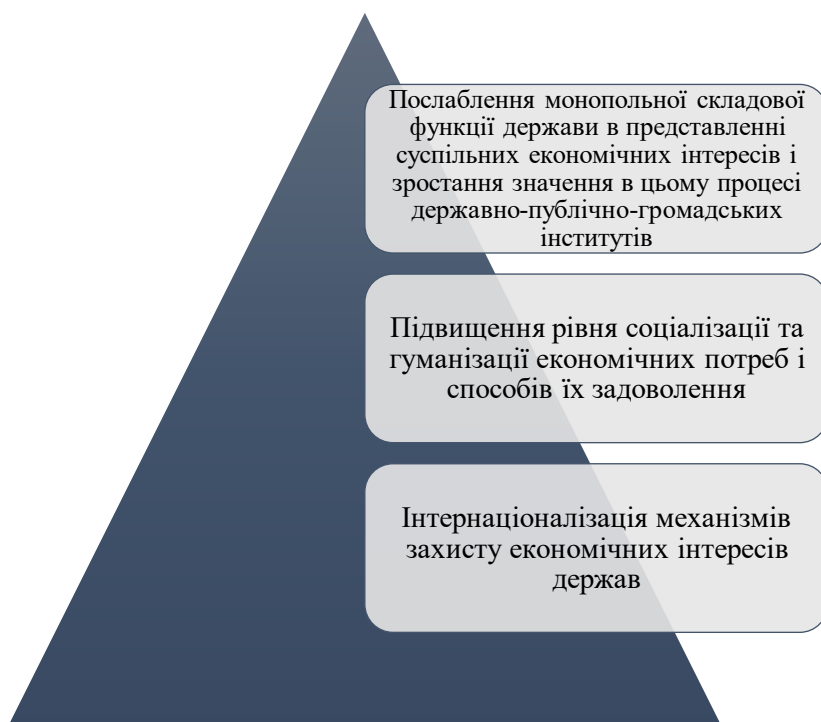

Рис. 3.2. Напрями трансформації основних економічних функцій держави

Складено на основі: [44].

Точного та універсального опису впливу процесу глобалізації на розвиток національних економік не існує, оскільки глобалізація як економічна категорія є складним та доволі багатоаспектним явищем. Проте можна виокремити декілька основних узагальнених напрямів, що характеризують цей вплив:

- посилення конкуренції між національними економіками країн світу та суб'єктами господарювання;
- зміни на рівні основних економічних функцій держави;
- розширення сфер впливу країни до світових масштабів;

- трансформація структури національної економіки та створення нового підґрунтя для економічного зростання;
- посилення інтегрування країни в світовий простір задля забезпечення економічного зростання та взаємозв'язку національних господарств, що є найвагомішим фактором його забезпечення [45, С. 51].

Для національних економік країн принципово важливим є визначення конкурентних переваг в сучасних умовах глобалізації, яка несе і позитивні наслідки, і неминучі загрози. Вирішальними факторами розвитку конкурентоспроможності в таких умовах є швидка та ефективна адаптація та інтеграція у світову економічну спільноту.

3.2. Світовий досвід реалізації державної політики стимулювання конкурентоспроможності економіки та перспективи його імплементації в інституційне середовище України

Рушієм економічного зростання для країн з ринковою економікою є забезпечення високого рівня конкурентоспроможності. Україні, як країні з перехідною економікою, для покращення своїх позицій на світовому ринку, потрібно запозичувати досвід країн-лідерів щодо державної політики стимулювання конкурентоспроможності.

Доцільним є розгляд США як світового лідера та класичного представника розвинених країн. Цікаво, що не зважаючи на функціонування ринкової системи соціально-економічних відносин, державне втручання досі залишається одним з найвпливовіших факторів економічного зростання. США впродовж більш ніж 10 років вдається утримувати свої позиції на світовому ринку. Велике значення в США має державне регулювання інноваційної і підприємницької діяльності, крім того в основі американської моделі лежить стимулювання саме підприємницької активності. Завдяки співпраці державного і приватного

секторів за останні роки було створено велику кількість інновацій. Така політика є доволі ефективною, це підтверджується лідерськими позиціями у більшості світових рейтингів та високим рівнем життя населення. Крім того, аби задовільнити населення незалежно від рівня їх прибутку, у США діють закони, що передбачають перерозподіл національного доходу [46, С. 51].

Як вже зазначалося, США з кожним роком вдосконалює механізм державного регулювання економіки. До основних інструментів, що використовуються для досягнення цієї мети можна віднести: стимулювання сталого технологічного розвитку; залучення підприємців до інноваційної діяльності; високий рівень професійної підготовки та якості освіти, що забезпечує збільшення кваліфікованих кадрів; стандартизація та видача патентів на товари і послуги; значна частка фінансування НДДКР; контроль прав власності на інновації та інтелектуальну власність в цілому; забезпечення стабільності на фінансовому та валютному ринках; підтримка підприємництва; здійснення контролю за антимонопольною і антидемпінговою діяльністю на державному рівні; підтримка рівня інституціонального розвитку; ефективне здійснення податкового та валютного регулювання [47].

Отже, державна політика США приділяє значну увагу державно-приватному партнерству, співпраці з науково-дослідницькими організаціями й підприємствами. Крім того держава створює стимули до ведення інноваційної діяльності та сприяє її розвитку, залучаючи висококваліфікованих спеціалістів. Очевидно, американська модель є орієнтиром для держав з нижчим рівнем розвитку, оскільки демонструє на власному прикладі, що інноваційна діяльність є одним з найвпливовіших факторів, які забезпечують конкурентоспроможність національної економіки.

У країнах Європейського Союзу роль держави часто полягає у використанні програм соціального фінансування для розподілу доходів. Проте режим економічного регулювання у різних західноєвропейських країнах відрізняється. У Німеччині, наприклад, основоположною є думка про те, що громадянин, як вільна особистість бере на себе відповідальність за поведінку в

суспільстві та виконуючи певні функції приносить користь цьому суспільству. Що стосується держави, то головним її завданням є контроль за налагодженим функціонуванням конкурентного середовища [46, С. 51]. Ефективне антимонопольне законодавство Німеччини є чудовим прикладом конкурентної політики, що посприяла економічному розвитку. Відносини між виробниками та споживачами в Німеччині являє собою систему із трьох складових: антиконкурентного законодавства, антимонопольного законодавства та правового регулювання захисту прав споживачів [48].

Шведська економічна модель передбачає такий перерозподіл національного доходу, при якому буде мінімізована матеріальна нерівність серед населення. Державні видатки, відсоток яких є найбільшим у ВВП Швеції в результаті значної норми оподаткування, спрямовані на соціальні проблеми [46]. Безперечно, ці фактори позитивно впливають на рівень життя і добробуту населення, що відображається у відповідних світових рейтингах.

Світовий досвід ролі держави в сучасних умовах зумовлює необхідність її оптимізації в Україні. У цьому контексті процес вибору найкращого рішення з багатьох можливих рішень передбачає визначальну роль держави в соціально-економічному розвитку. Варто зазначити, що ступінь і інструменти, що використовує держава для втручання в економіку суттєво відрізняються в залежності від етапу розвитку ринкової системи (становлення, формування, повноцінне функціонування). Процес підвищення впливу держави на економіку передбачає трансформації на мікрорівні, а саме виконання законодавчої бази та конституційних положень; на макрорівні – забезпечення геоекономічного та геополітичного розвитку, що відповідає країнам, які є прикладом для України на даному етапі [2].

В умовах України, потрібне створення стратегії розвитку національного капіталу як основи економічних реформ, беручи до уваги сучасні глобалізаційні процеси, які вплинули на роль держави в забезпеченні економічного зростання, індивідуальні особливості розвитку нашої держави та її конкурентні переваги. Отже завданнями України на даному етапі розвитку є полегшення процесу

переходу національного капіталу на міжнародні ринки та захист нашого ринку від згубного впливу іноземних фінансових потоків.

ВИСНОВКИ

Конкурентоспроможність національної економіки визначається як здатність економіки країни створювати та підтримувати такі умови, за яких буде можливим підвищення показників економічного зростання, це передбачає посилення конкуренції на світовому ринку. Для забезпечення таких умов необхідно визначити та користуватись національними конкурентними перевагами, покращувати рівень життя та добробуту населення, створювати сприятливі умови для розвитку бізнес-середовища, ефективно використовувати національні ресурси, створювати нові товари і послуги, що сприятимуть інноваційному і технологічному розвитку країни.

Головними факторами, що впливають на рівень конкурентоспроможності національної економіки є інституційне та політичне середовище, розвиток інфраструктури, застосування інформаційно-комунікаційних технологій, макроекономічна стабільність, якість медицини та освіти, рівень професійної підготовки робочої сили, ефективність функціонування ринків, розмір ринку, інноваційний потенціал, розвиненість бізнес-середовища, обсяг залучених інвестицій.

Конкуренція – це динамічний процес, що постійно розвивається та вимагає змін в устрої та економіці держав, тому для підтримання стійкого рівня конкурентоспроможності, країнам необхідно бути готовими до цих змін і швидко адаптуватись до нових реалій. Розвинене бізнес-середовище вважається одним з головних факторів, що допомагає досягти високих показників рівня конкурентоспроможності та утримувати їх в довгостроковій перспективі.

З прикладу державної політики США, ми можемо зробити висновок, що стимулювання інноваційної діяльності, а саме підтримка підприємців-початківців, стартапів та налагоджена співпраця з науково-дослідницькими організаціями є ефективним інструментом, що сприяє економічному розвитку. Натомість, Сінгапурі, що стабільно займає лідируючі позиції в рейтингу глобальної конкурентоспроможності, для підтримки підприємств-початківців

значно зменшили відсоток податкових зобов'язань, що стало потужним стимулом для ведення інноваційної діяльності. Інструментами державної політики стимулювання конкурентоспроможності є механізми фінансової, податкової і кредитної політики, діяльність національних цільових фондів, надання державних, банківських і комерційних кредитів.

Визначення конкурентних переваг, в сучасних умовах, є необхідною умовою для забезпечення високого рівня конкурентоспроможності національної економіки. Проведений порівняльний аналіз конкурентоспроможності України на світовому рівні за даними міжнародних індексів конкурентоспроможності, дає нам змогу стверджувати, що конкурентними перевагами України є: рівень вищої освіти та професійної підготовки; ріст ефективності товарного ринку та ринку праці; значний розмір ринку. Крім того, ми маємо високий інноваційний потенціал, який наразі не є реалізованим, проте, за достатнього сприяння держави, він обов'язково стане одним з визначальних факторів, що підвищуватимуть позиції України на світовому ринку. Економічне зростання можливе лише при ефективному функціонуванні інноваційної та інвестиційної політик, що стимулюють ріст конкурентоспроможності на міжнародному рівні.

Для реалізації інноваційного і інвестиційного потенціалу ми пропонуємо збільшити кількість індустріальних парків, що в свою чергу, посприє індустріалізації економіки, розвитку промисловості, створенню інновацій та залученню іноземних інвестицій в країну. Це стане поштовхом у розвитку інфраструктури, яка також є впливовим фактором конкурентоспроможності і слугує фундаментом для діяльності індустріальних парків.

Недосконалість інституційного та політичного середовища, корумпованість влади, нестабільність фінансового ринку, недостатній розвиток інфраструктури, застаріла система охорони здоров'я, неправильний розподіл ресурсів та несправедливі умови конкуренції на внутрішніх ринках є найбільш нерозвиненими факторами конкурентоспроможності України, тому необхідно звернути увагу саме на них та усунути негативний вплив даних сфер на загальне економічне зростання країни.

За останні роки в Україні поглиблюються негативні тенденції розвитку економіки та спостерігається дисбаланс макроекономічних показників. Скорочення інвестицій викликане небажанням інвесторів ризикувати своїми коштами у зв'язку з політичною нестабільністю, військовим конфліктом, відсутністю дієвих реформ і корупцією.

Процес глобалізації впливає на національну економіку кожної країни світу, відповідно, на рівень її конкурентоспроможності. Цей вплив виражається у реформації структури національної економіки в цілому, високому рівні інтеграції у міжнародну спільноту, трансформації головних економічних функцій держави, масштабному розширенні впливу держави на економіки інших країн.

Роль держави, в умовах глобалізаційних процесів, набирає вагомості, так як саме вона встановлює та регулює зв'язки з світовою спільнотою, виходячи з рівня інтегрованості національної економіки в глобальний простір. Це доводить досвід США, де державне втручання є загальноприйнятою нормою. Американська державна політика спрямована на підтримку підприємницької та інноваційної діяльності за допомогою таких інструментів як моніторинг та контроль антимонopolьної діяльності, ефективні механізми функціонування податкової політики, налагоджена система контролю прав власності на інтелектуальну власність та видача патентів, виділення бюджету на НДДКР, забезпечення високого рівня професійної підготовки, покращення якості освіти для залучення в економіку висококваліфікованих спеціалістів, стандартизація, регулювання фінансового та валютного ринків для запобігання їх нестабільності. Україні було б корисно перейняти досвід США з державно-приватного партнерства, а саме: зменшити податковий тягар нових підприємств хоча б на етапі їх становлення, тим самим стимулюючи ведення даного виду діяльності в цілому; виділяти більшу частку бюджету на розвиток НДДКР.

За сучасних глобалізаційних умов підвищенню конкурентоспроможності України сприятиме розвиток галузі інформаційних технологій. В умовах, коли розвинені країни піднімають рівень національної конкурентоспроможності,

примножуючи доходи, а країни з найменшим рівнем розвитку, навпаки, несуть збитки, підвищенню конкурентоспроможності України сприятиме створення інноваційних галузей промисловості у відповідності до технологічних тенденцій та сприяння розвитку цифрових технологій в Україні, розвитку цієї сфери в останнє десятиліття приділяється найбільша кількість уваги, оскільки її значимість і актуальність беззаперечна.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Porter M. E. The Competitive Advantage of Nations: Creating and Sustaining Superior Performance. New York : Free Press, 1990. 1416 с.
2. Соляр В. В. Національна конкурентоспроможність: діалектика концепцій. Наукова платформа Open Science Laboratory. *Матеріали XI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*. 2020. С. 245-252
3. Вертелева О. В. Фактори міжнародної конкурентоспроможності України. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2016. №3. С. 33-48.
4. Синюченко М. І. Конкурентоспроможність національної економіки: дослідження ефективності факторів зростання. *Бізнес Інформ*. 2014. №7. С. 14-17.
5. KOF. Swiss Economic Institute. URL: <http://globalization.kof.ethz.ch>. (дата звернення 15.05.2022)
6. Брич В. Я., Охота В. І. Міжнародна конкурентоспроможність країн в умовах глобалізації: монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2019. 212 с.
7. Марчук Л. Л. Міжнародні методики оцінки конкурентоспроможності національної економіки в контексті економічної безпеки. *Економічний аналіз: зб. наук. праць*. 2017. Том 27. № 4. С. 337-341.
8. Череп О. Г., Курдупа В. С. Оцінка конкурентоспроможності України. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2022. № 1. С. 31-36
9. Баранюк Х. О. Конкурентоспроможність: сутність та об'єкти дослідження. *Економіка харчової промисловості*. 2016. Том 8. Вип. 4. С. 33-37.
10. Цибульська Е. І. Конкурентоспроможність національної економіки: дослідження сутності в епоху економіки знань. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Економіка»*. 2017. №16. С. 146-149.

11. Теоретичні, методологічні та практичні аспекти конкурентоспроможності підприємств : монографія; за ред. О. Г. Янкового. Одеса. Атлант, 2017. 514 с.

12. Hajduova Z., Coronicova Hurajova J., Smorada M., Srenkel L. Competitiveness of the Selected Countries of the EU with a Focus on the Quality of the Business Environment. *Journal of Competitiveness*. 2021. Vol. 13. Issue 4. P. 43-59.

13. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації / Я. А. Жаліло, Я. Б. Базиліук, Я. В. Белінська та ін.; за ред. Я. А. Жаліла. Київ: НІСД, 2005. 388 с.

14. Дмитрієв І. А., Кирчата І. М., Шершенюк О. М. Конкурентоспроможність підприємства: ФОП Бровін О. В., 2020. 340 с.

15. Проект Концепції державної політики розвитку та захисту економічної конкуренції в Україні від 28.12.2018. URL: <https://amcu.gov.ua/news/proekt-kontseptsii-derzhavnoi-politiki-rozvitku-ta-zakhistu-ekonomichnoi-konkurentsii-v-ukraini-2> (дата звернення 15.05.2022)

16. Про індустріальні парки: Закон України від 21.06.2012 р. № 5018-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5018-17#Text> (дата звернення: 15.05.2022).

17. Конкурентоспроможність України 2020-2021. Інформаційний огляд та ситуаційний аналіз. Київ: Адміністрація Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, 2021. 70 с.

18. The Global Competitiveness Report 2018. URL: <https://www3.weforum.org/docs/GCR2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2018.pdf> (дата звернення: 15.05.2022).

19. The Global Competitiveness Report 2014–2015. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2014-15.pdf (дата звернення: 15.05.2022).

20. The Global Competitiveness Report 2015–2016.
URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2015-16.pdf1. (дата звернення: 15.05.2022).
21. The Global Competitiveness Report 2016–2017.
URL: <https://www.weforum.org/reports/the-globalcompetitiveness-report-2016-2017-1> (дата звернення: 15.05.2022).
22. The Global Competitiveness Report 2017–2018.
URL: <https://www.weforum.org/reports/the-globalcompetitiveness-report-2017-2018-1> (дата звернення: 15.05.2022).
23. The Global Competitiveness Report 2019.
URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf (дата звернення: 15.05.2022).
24. IMD World Competitiveness online.
URL: <https://worldcompetitiveness.imd.org/countryprofile/UA/wcy> (дата звернення: 15.05.2022).
25. GDP per capita of Ukraine. URL: <https://www.statisticstimes.com/economy/country/ukraine-gdp-per-capita.php> (дата звернення: 15.05.2022).
26. Doing business Measuring Business Regulations 2017. URL: <https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/media/Annual-Reports/English/DB17-Report.pdf> (дата звернення: 15.05.2022).
27. Doing business Measuring Business Regulations 2020. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/32436/9781464814402.pdf> (дата звернення: 15.05.2022).
28. Doing business Measuring Business Regulations 2018. URL: <https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/media/Annual-Reports/English/DB2018-Full-Report.pdf> (дата звернення: 15.05.2022).
29. Doing business Measuring Business Regulations 2019. URL: https://www.worldbank.org/content/dam/doingBusiness/media/Annual-Reports/English/DB2019-report_web-version.pdf (дата звернення: 15.05.2022).

30. Управління конкурентоспроможністю продукції : навч. посіб. Вашків О. П., Собко О. М., Смерека С. Б. Тернопіль : ЗУНУ, 2021. 272 с.

31. Уманців Ю. М., Золіна Д. О. Конкурентна політика держави за умов глобальних трансформацій. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2020. № 2. С. 52-61.

32. Щербак А. В. Національна конкурентна політика – шлях до ефективної економіки України. Економіка в умовах сучасних трансформацій. *Економіка та прогнозування*. 2020. №1. С. 32-46.

33. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.05.2022).

34. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001. № 2210-III. Дата оновлення: 07.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text> (дата звернення: 15.05.2022).

35. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26.11.1993. № 3659-XII. Дата оновлення: 07.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text> (дата звернення: 15.05.2022).

36. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07.06.1996 р. № 236/96-ВР. Дата оновлення: 16.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 15.05.2022).

37. Про державну допомогу суб'єктам господарювання: Закон України від 01.07.2014 р. № 1555-VII. Дата оновлення: 07.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1555-18#Text> (дата звернення: 15.05.2022).

38. Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми розвитку конкуренції на 2014-2024 роки: Закон України від 19.09.2012 р. № 690-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/690-2012-%D1%80#Text> (дата звернення: 15.05.2022)

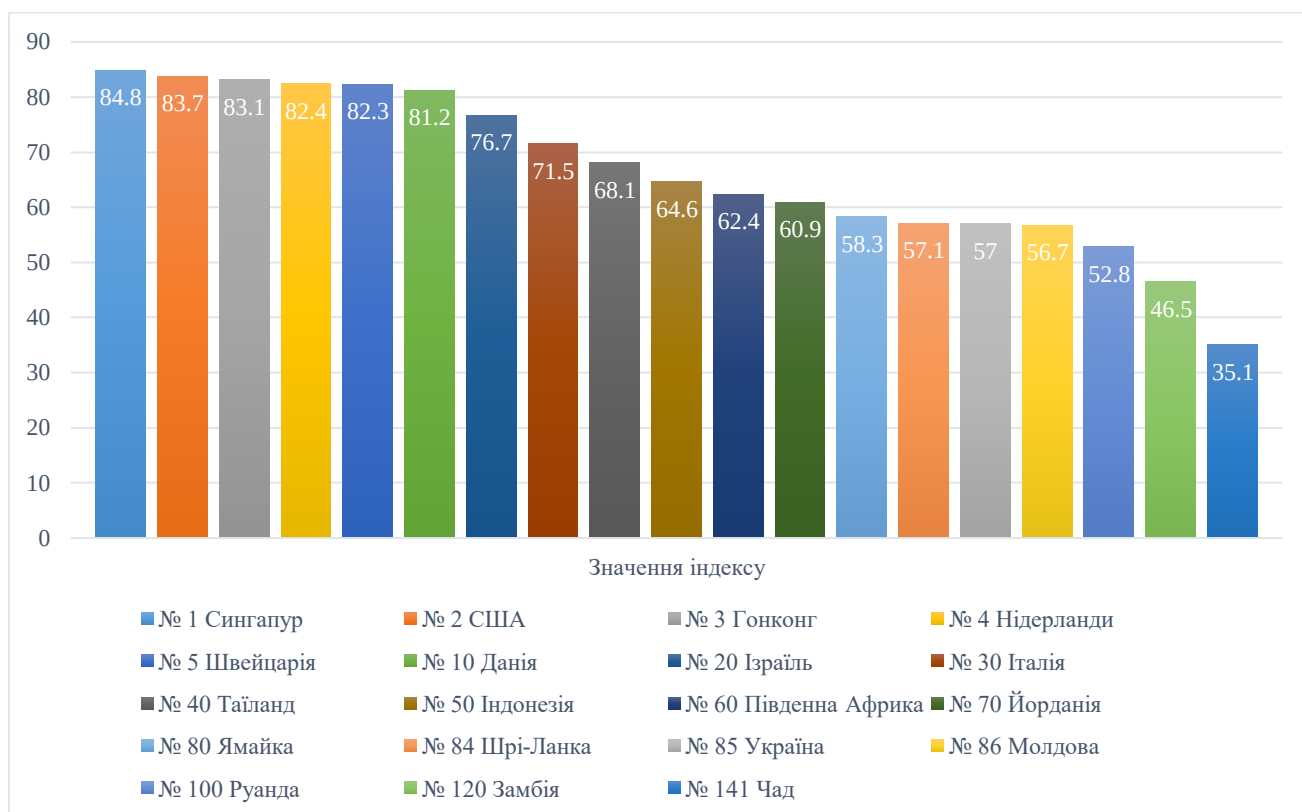
39. Севрук І. М., Тропиніна А. С. Конкурентоспроможність національної економіки в умовах глобалізації. *БізнесІнформ*. 2019. № 5. С. 20-28.

40. Шаров О. М. Держава і ринок в умовах сучасної глобалізації: боротьба протилежностей чи синергія взаємодії? *Економіка України*. 2021. № 7. С. 41-53.
41. Кирилов Ю. Є. Вплив процесів глобалізації на розвиток національних економік. *Ефективна економіка*. 2016. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5297> (дата звернення 15.05.2022)
42. Stiglitz J. Globalization and the economic role of the state in the new millennium. *Industrial and Corporate Change*. 2003. № 1. С. 3-26. URL: <https://doi.org/10.1093/icc/12.1.3> (дата звернення: 15.05.2022).
43. Липов В. В. Конкурентна стратегія розвитку України в умовах глобалізації. *Економіка України*. 2018. № 3. С. 21-35.
44. Гриценко А. А. Методологія дослідження трансформації економічних функцій держави в умовах глобалізації. *Економіка України*. 2021. № 7. С. 5-13.
45. Герич А. І., Грубінка І. І. Глобалізація та формування планетарної економіки. Міжнародні економічні відносини України в умовах інтеграційних процесів: стан, проблеми та перспективи розвитку : збірник тез V Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції. Дубляни. 2021. С. 50-53
46. Плотніков О. В. Розвиток ролі держави в умовах глобалізації. *Scientific collection. InterConf*. 2021. № 77. С. 50-53
47. Шушкова Ю. В. Узагальнення інструментів світового досвіду державної політики інноваційного та технологічного розвитку економіки. *Економіка та держава*. 2019. № 11. С. 20-24.
48. Сагайдак Ю.В., Коваль В.Р., Порівняльно-правовий аналіз деяких аспектів антимонопольного законодавства України, Італії та Німеччини. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. №1. С. 94-96. URL: http://lsej.org.ua/1_2019/26.pdf (дата звернення 15.05.2022)

ДОДАТКИ

Додаток А

Показники Індексу глобальної конкурентоспроможності у 2019 р.

Складено на основі: [23]

Додаток Б

**Динаміка показників ВВП на душу населення України та країн ЄС за
2015-2020 рр., дол. США**

Країна	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Україна	2124,6623	2187,7305	2638,3261	3096,5617	3661,4562	3724,9384
Австрія	44195,8176	45307,5879	47429,1585	51486,5755	50114,4011	48588,6594
Бельгія	41008,2967	42012,6227	44198,4824	47542,7695	46591,4916	45205,3359
Кіпр	23408,3367	24605,9208	26608,8751	29334,1109	29206,0767	27527,8453
Чеська Республіка	17829,6983	18575,2320	20636,2000	23419,7356	23660,1488	22933,4996
Німеччина	41103,2564	42136,1208	44652,5892	47973,6076	46794,8993	46252,6893
Данія	53254,8564	54663,9984	57610,0982	61591,9289	59775,7351	61063,3164
Іспанія	25742,3688	26523,3482	28170,1679	30364,5799	29554,4905	27056,4218
Естонія	17402,0376	18295,3429	20437,7654	23063,5638	23397,8783	23054,3585
Фінляндія	42801,9081	43814,0265	46412,1365	49988,9108	48628,6418	48755,3550
Франція	36652,9223	37062,5336	38781,0495	41592,7959	40578,6443	39037,1226
Греція	18083,8779	17923,9668	18582,0893	19756,9905	19133,7578	17647,2327
Хорватія	11933,3774	12527,7399	13629,2896	15227,5601	15311,7669	14132,4866
Угорщина	12720,7120	13107,3779	14623,6966	16427,3728	16735,6598	15980,1082
Ірландія	62012,4849	62861,6391	69774,0290	79107,6050	80886,6157	85422,5429
Італія	30242,3861	30960,7315	32406,7203	34622,1697	33641,6338	31769,9659
Литва	14263,9646	15008,3132	16885,4074	19186,1813	19575,7685	20232,3020
Люксембург	105462,0126	106899,2935	110193,2138	117254,7404	113218,7133	116356,1580
Латвія	13786,4568	14331,7516	15695,1152	17865,0311	17926,8416	17736,5038
Мальта	24921,6037	25741,4461	28250,6978	30672,2922	30186,1960	28423,2002
Польща	12578,4955	12447,4396	13864,6818	15468,4822	15732,2031	15742,4537
Румунія	8969,1489	9548,5874	10807,0092	12398,9820	12899,3461	12915,2431
Словенія	20890,1664	21678,3595	23514,0255	26116,8564	25942,9548	25489,5002
Швеція	51545,4836	51965,1572	53791,5087	54589,0604	51939,4297	52274,4088
Болгарія	7074,6810	7569,4788	8366,2932	9446,7008	9879,2685	10079,2034
Нідерланди	45193,4032	46039,1059	48675,2223	53044,5324	52476,2733	52396,0322
Португалія	19250,1065	19991,9725	21490,4299	23562,5545	23330,8173	22194,5661

Складено на основі: [25]